

DE ^{1751 1869}
IMPERII SACRI STATVVM
PROTESTANTIVM
IMP. ROM. GERM. ⁷⁰
VERA NATVRA ET INDOLE.

IN ACADEMIA REGIA FRIDERICIANA,
PRAESIDE
VIRO ILLVSTRI EXCELLENTISSIMO ET CONSVLTISSIMO
D. DANIELE NETTELBLADT,
POTENT. BORVSS. REGI A CONSILIIIS AVLICIS
ET PROFESSORE IVRIS ORDINARIO,
PRAECEPTORE SVO AETATEM COLENDO
DIE XIV. APRILIS MDCCLI.

H. L. Q. C.
P V B L I C E D I S P V T A B I T
A V C T O R
GEORGIVS SAMVEL MADIHN
GVELPHERBYTANVS.

HALAE, (6)
TYPIS HENDELIANIS.

LECTORI BENEVOLO.

s.

Variae fuerunt, quae me mouerunt, rationes, vt hanc dissertationem conscriberem. De eo enim quam maxime sollicitus fui, vt tale thema dissertationis inuenirem, quod non otiosum, sed omnino disquisitione dignum. Incidi sic in hanc materiam, quam nunc ventilandam fisto, & quae

A

multo

multo iam tempore fuit pomum Eridos Iure-consultorum ac Theologorum. Inter omnes enim, qui fugitiuo tantum oculo indicem scriptorum iuridicorum inspexerunt, constat, nullum vastissimae Iurisprudentiae partem pluribus commentationibus ornata[m] exstare, quam haec dudum famigeratissima materia, ita vt earum multitudo profecto nauseam creet. Sed si rem ex vero & recto aestimare liceat; extra omnem dubitationis aleam positum esse censeo, tam multa in hac materia dicenda superesse, vt nemo mihi vitio vertere possit, si & ego omnem, quam permisit ingenii imbecillitas & compendiosa thematicis tractatio, operam adhibui pro defendendis eminentissimis Statuum Protestantium S. R. I. iuribus in facris. Quum vero tam multa, si quid video, supersint, quae vnica dissertatione complecti nequeant, Tibi, L. B. indicandum necessarium esse duxi, quid in hac dissertatione pertra-

ostium

A

ctane-

stauerim, & quomodo se inuicem subsequantur. Primo enim de eo, an Statibus Euangelicis imperium sacrum competat? non disputo, quia id nemo, cui mens sana in corpore sano, in dubium vocabit, & praetera iam a viris celeberrimis, quorum in hanc Iurisprudentiae partem merita profus immortalia sunt, satis ex instituto est vindicatum. Quenam vero huius iuris incholes sit, DD. a se inuicem dissentiunt, & haec est quaestio, quam hic ulterius euoluendam sumsi. Quam ob rem demonstrabo *imperium sacrum Statuum Protestantium esse summum*, & in primis annitar, ut argumenta, quibus pro parte *superioritatis territorialis* contenditur, e medio tollam. Deinde etiam, quoniam regulae methodi exposcunt, ut a principiis ad suas legitimas conclusiones descendam, varia generalia praemittere opus fuit, quae demonstrationibus sequentium inseruiunt. Ostendam itaque

ex principiis *Illustr.* DN. PRAESIDIS, *Prae-*
ceptoris, qui mihi omnium instar est, huius im-
 perii relationem ad *summum imperium civile Ger-*
maniae, ad *superioritatem territorialem,* ac de-
 nique ad *ecclesiam ipsam,* circa quam illud ver-
 satur. Si in tractione ipsa aliquid humani pas-
 sus fuero, meliora me edoceas velim, & vt meae
 imbecillitati & dubiis quibus haec materia est
 vexata, boneuole adscribas, etiam atque etiam
 rogo. Sic val! & labori faue.

DE
IMPERII SACRI
STATVVM PROTESTANTIVM
IMP. ROM. GERM.
VERA NATVRA ATQVE INDOLE.

CAP. I.
DE
IMPERIO SACRO IN GENERE
SECVNDVM LEGES NATVRALES.

§. I.
Posita societate ponitur finis societatis. Post-Euoluitur
to fine societatis ponitur obligatio ad finem. notio *Impe-*
Posita obligatione ad finem oriuntur iura *rii.*
ad media ad hunc finem obtinendum neces-
saria. Enascitur itaque ius sociorum actio-
nes ita dirigendi, vt fini communi societatis fiant confor-
mes. Est itaque *imperium* ius aliorum actiones ita diri-
gen-

gendi, vt fini societatis fiant conformes. Quemadmodum vero fines societatum diuerſi eſſe poſſunt, ita etiam ſocietates ipſae differunt. Finis vero ſocietatis vel pro obiecto habet ſalutem & ſecuritatem publicam, vel non. Si prius, oritur notio *Reipublicae*, (quae etiam a DD. dicitur *Ciuitas*) hinc adest *imperium reipublicae*, quod etiam *imperium ciuile* dicitur. Erit itaque hoc *imperium* ius ciuium actiones ita dirigendi, vt ſaluti & ſecuritati reipublicae respondeant; is vero, cui imperium ciuile competit, *ſuperioris* titulo inſignitur.

Quaedam notae quidem has notiones ingredientibus non ſunt definitae, adeo vt videatur me regulis definitiones condendi non ſatiſfecille; ſed perpendant velim, quibus haec in mentem veniunt, notarum ingredientium definitiones egregie formatas iam ſatis exſtare in *Per-Illuſtr. huius Academiae Cancellarii L. B. de WOLFF. Inſtit. iur. Nat. & Gent. ſ. 836. ſeqq.* *Illuſtr. PRAES. Syſt. iur. natur. Tom. II. ſ. 363. & 513. ſeqq.* & ſumme venerabilis Ioan. ERNST. *SCHUBERT* *commentatione de iure principis circa ſacra ſ. 32.* ita vt proſecto ſuperſuum foret, ſi in hac diſſertatione definitiones vulgares recitarem. Deinde quoque videtur, mihi aliorum definitiones de *imperio* non ſatiſfecille, quia paulo aliter in §. praec. notionem imperii determinavi, ac vulgo fieri ſolet. Sed inſtituas quaeſo analyſin notionum, quas DD. iur. nat. vulgo tradere ſolent, & cum iis connectas principia, quae recentiores Philoſophi de imperii effectibus deducunt; tunc meam definitionem ad eorum caſtra proſus accedere animaduertes.

§. II.

De quo ſuperiori diſponere liceat. *Superiori competit ius de omnibus diſponendi, quae reſpectum ad reipublicam habent.* Superiori enim competit imperium, (§. praec.) adeoque ius ciuium actiones dirigendi, vt ſaluti & ſecuritati reipublicae ſint conformes (§. cit.). Iam vero id, quod reſpectum ad reipublicam habet, dicitur cum ſalute & ſecuritate reipublicae con-

xum

xum (per def.). Superiori ergo competit ius de omnibus disponendi, quae respectum ad rempublicam habent.

§. III.

Si qui societatem ineunt, finis quem intendunt, vel *Ecclesia & est determinatus religionis cultus, vel non; si prius, adest potestas ec-*
ecclesia Quum vero posita societate ponatur imperium, *clesiastica*
ecclesia posita, poni quoque debet imperium, quod ex *quid?*
ea oritur; quod est ius membrorum ecclesiae actiones di-
rigendi, vt fini ecclesiae satisfaciant. & hoc generali nomine
dicitur *potestas ecclesiastica. Vid Illustr. PRAES Syst. iur.*
nat. Tom. II. §. 624.

Quoad nomen huius imperii inter se non conueniunt Docto-
res. Alii enim id *ius circa sacra*, alii *imperium ecclesiasticum* &
alii *ius episcopale* dicunt. Sed terminus *potestas ecclesiastica* mihi se
optime commendauit, quoniam illum magis ideae, quam signi-
ficat, conuenire censeo. Ceteros vero terminos, quibus alius vti
placet, omnino non vno vitio laborare in aprico est. *Ius enim*
circa sacra plerumque sumitur pro parte imperii ciuilibus, quod
versatur circa sacra externa; & si istum terminum pro significando
imperio, quod ex ecclesia tamquam peculiari & a republica diuer-
sa societate oritur, adhiberem, terminorum ambiguitati sine du-
bio deditus essem. *Imperium autem ecclesiasticum* cum nostro ter-
mino, quo vsi sumus, quam maxime quidem conuenit, est hic
terminus nimis generalis est. Denique plurimus Iureconsultis &
Theologis praeteriti seculi aridet quidem nomen *iuris episcopalis*
est & hoc nequam edmittere possum. Omnibus dupondus enim
notum, ius episcopale imperium indicare, quod hierarchiam
supponit, sicque terminus hic nimis specialis est, nec omnibus
ecclesiis, praesertim protestantium ecclesiae, non conuenit, quod
more suo, id est solide, docuit *Canonistrarum huius aevi princeps*
ICtus Consummatissimus Illustr. Ioan. Georg. PERTSCH Praecep-
tor, cuius memoriam nulla unquam aetas apud me delebit, in Elem.
iur. Can. Part. I. §. 86.

§. IV.

De iure superioris circa religionis cultum in genere.

§. IV.
Superiori competit ius praecauendi, ne per religionis cultum salus & securitas publica turbetur. Superiori enim competit ius de omnibus disponendi, quae respectum ad rempublicam habent (§. II.). Et, etiam ius praecauendi, ne salus & securitas reipublicae turberetur. Iam vero pone, religionis cultum turbare salutem & securitatem publicam, & pone, superiori non competere ius illud prohibendi, tunc ei non competeret ius de iis disponendi, quae respectum habent ad rempublicam (§. II.) per consequens nec imperium (§. I.). Quod quum sit absurdum, vera est propositio.

Sacra externa & interna definitur.

§. V.
Quaecumque religionem concernunt generali nomine sacra audiunt, & vel solo tantum intellectu suscipiuntur, vel etiam per corporis motus: si prius, sunt sacra interna; si vero posterius, sacra externa.

Quatenus sacra subsint imperio ciuili.

§. VI.
Sacra interna non, sacra externa vero omnino subsunt imperio ciuili, ast non nisi eatenus quatenus respectum habent ad rempublicam. Sacra interna enim solo intellectu suscipiuntur (§. V.), intellectus vero cum cogi nequeat (per princ. metaph.), nec sacra interna imperio ciuili subsistere possunt. *Quod erat primum.*

Ast sacra externa suscipiuntur per corporis motus, adeoque per actiones externas & prout haec actiones ita potius quam aliter diriguntur, salutem reipublicae vel promoueri, vel turbari posse, nemo in dubium vocabit. Cum itaque superiori competat ius praecauendi ne per religionis cultum salus publica turberetur (§. IV.), quod sacra externa eatenus, quatenus respectum habent ad rempublicam,

publicam, imperio civili subsint, dubio caret. Quod erat secundum.

§. VII.

Quum, si externa sacra subsunt imperio civili, necesse sit imperium civile etiam versari circa sacra; inde oritur nova imperii sacra respicientis species, quae dinersa est a potestate ecclesiastica §. III. definita, nimirum id imperium sacra respiciens, quod est imperii civilis pars, quum potestas ecclesiastica non sit imperii civilis pars, sed potius species imperii privati, cuius conspecies sunt reliqua imperia privata, quae ex aliis societatibus, praeter ecclesiam, oriuntur. Ut vero hoc imperium re ipsa diuersum a potestate ecclesiastica, etiam per diuersum nomen ab ea distinguatur, liceat illud *imperium civile sacrum* appellare. Hoc imperium civile sacrum autem vel respicit ipsa sacra externa, vel non: si prius, *imperium in sacra*; si posterius, *imperium circa sacra* appellari potest. Imperium circa sacra vero vel est ius determinandi an & quomodo religio quaedam in territorio exercenda, seu, quod idem est, ius determinandi tolerantiam religiosam, vel non; si prius, habemus notionem *iuris reformandi*.

§. VIII.

Prout quaelibet societas dicitur *aequalis*, si imperium eius penes omnia membra simul sumta est, & *inaequalis*, si hoc imperium vni vel nonnullis ex societate competita ecclesia tum est societas aequalis, si potestas ecclesiastica penes omnia membra ecclesiae simul sumta est, inaequalis vero, si ea vni aut nonnullis ex ecclesia competit. Similiter etiam, prout societas dicitur *libera*, si extranei imperio non subiecta, *non libera* vero, si extranei imperio subiecta est: ita ecclesia tum libera est, si extranei imperio

B

non-

non subiecta, non libera vero, si extranei imperio subiecta. Ecclesia ipsa vero vel est ecclesia *particularis*, quae in loco quodam particulari est, veluti in vna republica, in vna vrbe &c. vel *vniversa* ecclesia, quam constituant omnes eodem modo Deum colentes, per quaecumque terrarum loca fuerint dispersi. *Vid. Per Illustr. L. B. de WOLFF. ius nat. Part 8. cap. 3. §. 484.*

§. IX.

Quando ecclesia sit *fo-* *Quando translatio potestatis ecclesiasticae ab ecclesia*
cietas aequa- *nondum facta, ea est societas aequalis. Etsi vero possit etiam*
lis & libera. *in hoc statu libera societas esse, tamen non semper talis est.*
 Ecclesia enim tum est societas aequalis, si eius imperium nondum translatum (§. VIII), iam vero in hac hypothesi potestatem ecclesiasticam non transtulit, est ergo adhuc societas aequalis. *Quod erat primum.*

Ecclesia porro, quae non subest extranei imperio, est libera societas, & non libera, si extranei imperio est subiecta (§. praec.). Iam vero pone ecclesiam, quae est societas aequalis, hoc posito nondum sequitur eam imperio extranei subesse, licet nec repugnet eam imperio extranei subiectam esse. Er. manifestum est, ecclesiam, quae est societas aequalis, posse etiam esse societatem liberam & non liberam. *Quod erat secundum.*

Totum hoc theorema potest applicari ad ecclesiam vniuersam & particularem. Si enim ecclesia particularis potestatem ecclesiasticam in aliquem transtulit, est societas inaequalis; si vero ecclesia vniuersa in statu suo originario permanfit, non euadit societas inaequalis (§. VIII.). Idem etiam affirmandum est, si ecclesiam spectamus tamquam societatem liberam & non liberam, nimirum si particularis ecclesia imperio extranei patet ecclesia vniuersa vero extranei imperio non subiecta; particularis est societas non libera, vniuersa vero societas libera, non vero vice versa.

§. X.

§. X.

*Si ecclesia in republica subsistit, superiori in eam com- De iuribus
petunt ea iura, quae ei in reliquis societates in republica superioris
subsistentes competunt; nisi per pactum aliter conuentum esse in ecclesia
probari possit. Plura iura vero ei qua tali quidem non com- in genere.
petunt, est tamen potest sibi plura iura in eam acquirere.
Est enim ecclesia societas (§. III.), quicquid itaque valet
de reliquis societatibus, valere etiam debet de ecclesia, nisi
per pactum aliter conuentum esse probari possit; hinc-
que iura, quae in reliquis societates in republica subsisten-
tes superiori competunt, ei etiam in ecclesiam in republica
subsistentem competere debent, nisi per pactum aliter con-
uentum esse probari possit. *Quod erat primum.**

Cum vero superior qua talis non nisi ea iura habeat,
quam quae fluunt ex eius imperio civili, & ex eo plura
iura in ecclesiam, quam in genere in reliquis societates
in republica subsistentes habet, fluere nequeant, est tamen
ius quod non fluit ex imperio suo superior sibi alio modo
acquirere possit: superior quidem, qua talis, plura iura
in ecclesiam in republica subsistentem non habet, quam ei
in reliquis societates in republica subsistentes competunt, est
tamen plura sibi acquirere potest. *Quod erat secundum.*

Iura, quae superiori qua tali secundum principia iuris publi-
ci vniuersalis in societates competunt, sunt suprema inspecto,
ius collectandi, dominium eminens & quae sunt reliqua, prout
*Praeceptor nunquam sine admiratione nominandus illust. Dn. PRAES.
more suo consueto i. e. solide loc. cit Tom. II. § 838 seqq. & 858.
docuit. Conf. etiam Consultissimus Dn. WIESENHAVERN in
Dissertatione de iure maiestatis sacrorum dirigendorum §. 14.*

§. XI.

*Si ecclesia in republica subsistit, potestas ecclesiastica est An potestas
subordinata imperio civili sacro superioris; nisi per pactum ecclesiastica
ali- sit subordi-*

nata imperio civili
 aliter conuentum esse probari possit. Competunt enim superiori reipublicae in ecclesiam in republica subsistentem omnia iura, quae ei in reliquis societates in republica subsistens competunt, nisi per pactum aliter conuentum esse probari possit (§. praec.). At enim vero omnium societatum in republica subsistentium imperium priuatum subordinatum est imperio civili superioris, nisi per pactum aliter conuentum esse probari possit (per princ. iur. nat.), & potestas ecclesiastica est imperium ecclesiae priuatum (§. III.), ergo vera est propositio demonstranda.

§. XII.

De translatione potestatis ecclesiasticae in genere.

Ex principiis iuris naturalis manifestum est, ab eius qui ius quoddam transfert, arbitrio dependere, quomodo & in quem ius suum transferre velit; per consequens etiam ab ecclesiae arbitrio dependet, quomodo & in quem potestatem ecclesiasticam transferre velit; adeoque etiam ab illa, si in republica subsistit ut societas aequalis, dependet, an eam in superiorem reipublicae seu principem transferre velit, an vero in alium.

§. XIII.

in specie.

Si itaque ecclesia in republica tanquam societas aequalis subsistens, imperium suum transfert, in superiorem reipublicae, superior reipublicae, qui iam qua talis imperium civile sacrum (§. VI. & VII.) habet, praeterea adhuc acquirit potestatem ecclesiasticam, quae nunc, translatione hac facta, imperio civili sacro coexistere incipit, ita ut, quum a populo qua tali per translationem totius imperii civilis imperium civile sacrum iam habeat, iam praeter hoc imperium civile sacrum, per delationem ab ecclesia qua tali factam, etiam alteram imperii sacri speciem, potestatem nimirum ecclesiasticam, acquirat. Quum vero tam haec

haec potestas ecclesiastica, quae nunc apud superiorem reipublicae est, quam etiam imperium civile sacrum, varia specialia iura sub se contineant, singula iura, quae vi potestatis ecclesiasticae, ab ecclesia in superiorem reipublicae translatae, ei competunt, dicantur *iura sacra superioris reipublicae*, seu, ut aiunt, *principis collegialia*; singula eius iura vero, quae ex imperio civili sacro fluunt, dicuntur *iura sacra superioris reipublicae*, seu *principis, maiestatica*; haecque sunt vel *iura maiestatica in sacra*, vel *iura maiestatica circa sacra*, prout vel ex imperio civili in sacra, vel ex imperio civili circa sacra (§. VII.) fluunt. Si vero potestas ecclesiastica ab ecclesia in republica subsistente non in superiorem reipublicae, sed in alium translata, ecclesia accipit superiorem, cui priuatiue singula iura in ecclesiastica potestate contenta competunt. Talis vero superior a superiore reipublicae vel acquirit partem imperii civilis quae respicit ipsa sacra externa, vel non. Si prius, ipsa ecclesia *hierarchia*; superior *hierarcha*, & ipsum hoc imperium *hierarchicum imperium* appellatur.

§. XIV.

Quamquam ecclesia in republica subsistens sit hierarchia, tamen ideo superior reipublicae nondum exclusus ab omni imperio sacro, sed potius ei adhuc competit pars illa imperii civilis sacri, quam imperium circa sacra appellamus. Si enim ecclesia sit hierarchia, superior hierarchiae acquirit tantum partem imperii civilis sacri, eam scilicet, quae sacra ipsa externa respicit, hoc est, imperium in sacra (§. praec.), sicque non totum imperium civile sacrum quippe quod etiam imperium circa sacra sub se continet (§. VII.). Quae cum ita sint, licet ecclesia in republica subsistens sit hierarchia, superior reipublicae civilis tamen non

De conditione hierarchiae in republica subsistentis.

non plane exclusus est ab omni imperio sacro, sed potius ei adhuc competit imperium ciuile circa sacra.

§. XV.

Idem ulterius expenditur.

Si ecclesia est hierarchia, cessat imperium in sacra superioris reipublicae ciuilis. Si enim ecclesia est hierarchia, hierarchiae competit imperium ciuile ea pars, quae versatur circa ipsa sacra externa (§. XIII.), adeoque imperium in sacra (§. VII.), per consequens cessat in hac hypothesi imperium in sacra superioris reipublicae ciuilis.

Aliter quidem imperium in sacra cum potestate ecclesiastica coniungi posse nemo negabit, qui originem omnis imperii ciuilis perpendit; nimirum fieri potest, eos, qui rempublicam constituere volunt, statim ab initio imperium ciuile sacrum ab imperio reliquo ciuili seiuungere, & in alium priuatiue transferre, sed hic casus me hic non tangit.

§. XVI.

Quid hierarcha contra superiorum probare debeat.

Si ecclesia degenerat in hierarchiam, hierarcha legitimam imperii ciuilis in sacra acquisitionem a superiore reipublicae factam probare debet. Nam, si ecclesia degenerat in hierarchiam, superior reipublicae amittit imperium in sacra (§. praec.), quod facti esse nemo non videt. At, quae facti sunt, non praesumuntur, sed ab allegante probanda sunt. Ergo nullum dubium est, si ecclesia in hierarchiam degenerat, legitimam sacri imperii acquisitionem, a superiore reipublicae factam, probandam esse.

Et sic ex hoc theoremate potest diiudicari, quatenus imperium hierarchicum, cuius species est imperium papale ecclesiae pontificiae secundum principia iuris naturalis possit concipi. Omnino enim notum est, fere omnes ICros pro aris & focis contendere, omnem hierarchiam contradicere rationi, sed hanc quaestionem admodum esse ambiguam, quilibet praedictis non occaecatus conceder. Si enim intelligunt imperium papale pontificis

Ro-

Romani, omnino largior, hoc imperium secundum iuris naturalis principia cogitari non posse, quia extra omnem controversiam positum est, pontificem Romanum exercere imperium in conscientias, & iterum sole meridiano clarius est, hoc primis totius cogni ionis humanae principis contradicere. Si vero quaeritur, an in se hierarchia possibilis sit? omnino hoc concedendum esse censeo. Nam primo possibile est ecclesiam potestatem ecclesiasticam, quae ex ea, tamquam ex societate, oritur, in aliquem, qui non est superior reipublicae civilis, transferre (§. XII.). Secundo etiam fieri potest, imperium civile sacrum a reliquo imperio civili separari, quia non obstante hacce separatione, finis reipublicae obtineri potest. Auro cedroque digna sunt, quae de hac re Per-Illustris L. B. de WOLFF in iure naturae Parte VIII. cap. 1. §. 65. & cap. 4. §. 955. in scholis his § §. subiectis docet. Quum vero hoc iuris naturae opus non in omnium manibus versetur, liceat ipsis verbis Per-Illustris Dn. Cancellarii, quae dicta sunt, corroborare. Ait vero in scholio ad §. 65., quum in theoremate praecedente diuisionem summi imperii demonstrauerat: Ita in republica Hebraeorum non minus ius Pontificia maximi circa sacra, quam ius regis circa profana summum erat, ita ut neutri competere ius in actus alterius, eos scilicet, qui ad exercitium iuris sui pertinebant. Sunt equidem, qui absurdum dicunt duplex summum imperium in eadem ciuitate; sed cur absurdum sit, nulla ratione solida euincunt. Sane absurdum minime reputant, ut populus quaedam iura ad imperium spectantia sibi retineat, in quibus dependere non vult a rectoris voluntate. Nonne vero perinde est suae ius sibi reseruatum exerceat per se, suae idem transferat in alium, ut idem exerceat prouti sibi videtur? Ex eo, quod corpus humanum sit monstruosum, si duo habeat capita, minime sequitur, reipublicam fore monstruosam, in quo duo existunt imperia summa. Absurditas demum probata intelligitur, si demonstratum fuerit, imperio summo diuiso finem ciuitatis obtineri minime posse, seu ex hac diuisione sequi, quae eidem e diametro repugnant. In schol. ad §. 955. autem inquit: Qui absurdum putant ius circa sacra separatim ab imperio civili esse, quasi respubl. in republ. fingatur, iudicium omnino praecipitant. nec absurditatem demonstrare valent. Sane in republica Hebraeorum ius circa

circa sacra erat penes Pontificem maximum, imperium civile penes regem, & uterque ius suum habebat pleno iure ac independenter ab alio. Equis vero dixerit hoc institutum fuisse absurdum, etiamsi seponas, quod fuerit diuinum? Relegendi sunt, quae supra (nimirum §. 65. in verbis iam excitatis) de diuisione summi imperii in partes potentiales adnotauimus.

Quando salus ecclesiae & reipublicae collidere dicatur.

§. XVII.

Salus reipublicae & ecclesiae tum collidere dicitur, si utraque simul amplius promoueri nequit.

§. XVIII.

De exceptione in hac collisione rite facienda.

Si salus reipublicae cum salute ecclesiae est in collisione, salus reipublicae praeferenda est saluti ecclesiae. Si enim salus reipublicae cum salute ecclesiae est in collisione, utriusque salus simul amplius promoueri nequit (§. praec.), & in collisione exceptio ita facienda, ut maior perfectio obtineatur (per princ. iur. nat.). Iam vero, cum omnes societates, sicque & ecclesiae, fini reipublicae sint subordinatae maior perfectio obtinetur, si salus reipublicae in hac collisione praefertur. Ergo salus reipublicae in collisione cum salute ecclesiae est praeferenda.

Sive enim sit ecclesia adhuc societas aequalis in republica, siue inaequalis, & si hoc siue hierarchia sit, siue non, perinde est quoad demonstrationem huius theorematis. Nam si adhuc est societas aequalis, in statu suo originario, in quo omnis ecclesia originetenus fuit, permansit, & itaque haec societas, prout reliquae societates, imperio civili est subordinata. Et sic nullum dubium est, quod salus reipublicae sit praeferenda. Si vero est hierarchia, multis quidem argumentis pro & contra disputari posse videtur, sed, si sepositis praepiudiciis tota haec controuersia diiudicanda, omnia bene cohaerent. Nimirum, si oritur hierarchia, imperium civile in sacra a reliquo imperio civili separatur, &

& potestati ecclesiasticae accrescit (§. XIII.). Imperium civile in sacra vero est tantum pars imperii civilis sacri (§. VII.). Quam ob rem, quum in hoc casu imperium circa sacra & omne reliquum imperium civile penes superiorem reipublicae sit, non infausto fidere applicandum erit illud decantatissimum: *percat pars, ne percat totum.* Vnicum hic monere fas est; non veremur pontificiorum obiectiones, qui sibi persuadent, imperium papale originem debere iuri diuino, hinc secundum suas hypotheses ratiocinari possent, rempublicam diuinam esse praefendam rebus publicis humanis, adeoque si salus ecclesiae, tamquam reipublicae separatae, cum reipublicae civilis salute esset in collisione, exceptionem potius in illius fauorem esse faciendam. Verum enim vero, an imperium papale sit iuris diuini? hic non curamus, sed potius Theologis relinquimus, a quibus caeteroquin vna cum iureconsultis, quorum merita in orbem literarum numquam peritura sunt, contrarium huius adserti argumentis sat indubiis euictum est, & sufficit hic citasse *ICri celebratissimi Illustr. PERTSCHII scripta iur. Ecclesiastici.*

CAP. II.

DE

IMPERII SACRI STATVVM PROTESTANTIVM I. R. G. NATVRA ATQVE INDOLE IN SPECIE, SECVNDVM LEGES FVNDAMENTALES I. R. G.

§. XIX.

Cum ex iis, quae de imperio sacro secundum leges *Connexio.* naturales in *Cap. praec.* dicta sunt, pateat, in quo statu ecclesia in republica subsistens & imperium sacrum esse *possunt:* iam ante omnia praemittendum, in quo statu eccle-

C

lia

sua christiana germanica in Imp. R. G. subsistens olim fuerit & hodie sit, ut tum, inoffenso pede, ad explicandam naturam & indolem imperii sacri statuum protestantium secundum LL. fundamentales Imp. R. G. me conuertere possim.

§. XX.

Lemma hi- Fuisse vero olim totam ecclesiam christianam imperio
 storicum de sacro regum & imperatorum christianorum subiectam, id-
 fati impe- que imperium sacrum non solum totum imperium ciuile
 rii sacri in sacrum (§. VII.), sed & ipsam potestatem ecclesiasticam
 Germania (§. III.) sub se comprehendisse, sicque tam iura sacra maiestatica (§. XIII.), quam etiam collegialia (§. cit.), reges & imperatores exercuisse, tam notum est quam quod notissimum. At successu temporis insignem mutationem factam esse, clero sibi vindicante a) ipsam potestatem ecclesiasticam, sicque iura sacra collegialia; b) imperii ciuilis sacri partem, quam imperium ciuile in sacra adpello (§. VII.), sicque iura maiestatica in sacra (§. XIII.) si non omnia, tamen praecipua, ita, ut non nisi paucae reliquiae huius ciuilis sacri imperii cum toto imperio ciuili circa sacra (§. VII.) sicque iuribus circa sacra maiestaticis omnibus (§. XIII.) penes superiorem I. R. G. remanserint; hocque imperium sacrum clerum a) ultra limites, quos sacro imperio ponunt leges naturales, extendisse, illudque b) inter clerum diuisum esse, ita, ut vnus ex illis, episcopus nimirum romanus, in vniuersam ecclesiam christianam, sicque etiam in ecclesiam christianam particularem germanicam, hoc imperium sacrum, tamquam summum & independens imperium, acquisiuerit, & reliquorum episcoporum sacrum imperium ad ecclesias particulares dioeceseos restrictum, eique subordinatum & de-
 pen-

pendens ab eo factum esse, interque ipsos Episcopos varias subordinaciones inualuisse, itidem, historia teste, extra omnem dubitationis aleam positum est. Ast subsistente in hoc statu ecclesia christiana vniuersa, & in specie germanica, ipsius religionis christianae reformationem subsequutam esse, eamque effecisse nouam ortam esse ecclesiam christianam, *ecclesiam protestantium* dictam, cuius pars est ecclesia *protestantium germanica*, hancque ecclesiam protestantium germanicam per pacem religiosam & Westphalicam tandem pro orthodoxa & in I. R. G. praeter ecclesiam antiquam pontificiam, toleranda, declaratam esse, nemo est qui nescit, nemo qui negat.

Lemma historicum hanc propositionem sistere quilibet, vel me non monente, statim videt. Hinc tantum abest, vt mihi vitio vertendum sit, quod eam, nulla adiecta demonstratione historica, tamquam veram adsumam, vt potius tum peccarem, limites inter Ius publ. & historiam turbando, si adicerem demonstrationem. Vt taceam hanc demonstrationem, si vbiq; secundum regulas artis condenda, peculiarem tractationem requirere. Conf. tamen OTTO de Iure imperatorio & statum imperii circa sacra. HENNIGES de summa imperatoris potestate circa sacra. FELZ delibata Iuris publ. de fati iuris circa sacra in I. R. G.

§. XXI.

Ante ortum ecclesiae protestantium germanicae tota ecclesia christiana germanica fuit hierarchia, & iam extinctum erat imperium sacrum superioris I. R. G. praeter ea iura, quae secundum (§. praec.) apud eum remanserunt. De conditione ecclesiae & imperii sacri ante ortum eccles. protest. test.

Iam ante ortum ecclesiae protestantium germanicae enim clerus sibi vindicauit, praeter iura collegialia, etiam, quoad maximam partem iura maiestatica in sacra (§. praeced.). At enim vero ecclesia, quae in hoc statu est, dicitur hierarchia (§. XIII.), ergo ante ortum ecclesiae protestan-

testantium germanicae tota ecclesia christiana germanica fuit hierarchia, & cum id imderium sacrum, quod clerus sibi vindicauit ante ortum ecclesiae protestantium, superiori I. R. G. subductum (§. praec.), nec probari potest unquam reseruatum esse superiori I. R. G. regressum: quod imperium sacrum superioris Imp. R. G. praeter ea iura, quae secundum §. praec. apud eum remanserunt, extinctum sit, dubio caret.

§. XXII.

Et post eius
ortum.

Post ortum ecclesiae protestantium germanicae imperium sacrum hierarchicum ecclesiae pontificiae quod per Pontificem & Episcopos exercetur, per pacem Westphalicam non ita extinctum, ut vniuersa ecclesia protestantium germanica ab omni imperio hierarchico liberata sit: sed potius illud tantum a) quoad ea ecclesiae protestantium membra, quae sunt vel a) domini territorialis euangelici, vel b) dominorum territorialium euangelicorum subditi euangelici, suspensum, & quidem, vnico casu excepto, in totum, vsque ad compositionem christianam dissidii religionis; cum b) quoad ea ecclesiae protestantium germanicae membra, quae sunt subditi dominorum territorialium catholicorum, non in totum suspensum sit. Sancitum enim in Instr. Pac. Osnab. artic. 5. §. 48. Ius dioecesanum & tota iurisdictio ecclesiastica cum omnibus suis speciebus contra A. C. Electores, Principes, Status, comprehensa libera imperii nobilitate, eorumque subditos, tam inter Catholicos & A. C. addictos, quam inter ipsos solos A. C. status vsque ad compositionem christianam dissidii religionis suspensa esto. & intra terminos territorii cuiusque ius dioecesanum & iurisdictio ecclesiastica se contineat. Ad consequendos tamen redditus, census, decimas & pensiones in ius A. C. statuum ditionibus,

bus, ubi catholici 1624. notorie in possessione vel quasi exerciti-
 tu iurisdictionis ecclesiast. fuerunt, utantur eadem posthac
 quoque sed non nisi in exigendis hisce pensionibus, nec pro-
 cedatur ad excommunicationem nisi post tertiam demum de-
 nunciationem Catholicorum A. C. addicti Status provin-
 ciales & subditi qui anno 1624. ecclesiasticam Iurisdictionem
 agnouerunt, in iis casibus modo dictae iurisdictioni subsint,
 qui agustanam confessionem nullatenus concernunt, modo
 ipsis occasione processus nihil iniungatur A. C. vel conscien-
 tiaepugnans. Eodem etiam iure A. C. magistratum catho-
 licum subditi censeantur; inque hos, qui anno 1624. publi-
 cum religionis catholicae exercitium habuerunt, ius dioece-
 sanum, quatenus Episcopi illud dicto anno quiete in eos exer-
 cuerunt, saluum esto. Ut vero pateat hunc textum pro-
 bare, quae probanda sunt, eius verus sensus est eruen-
 dus. Quod ut ex voto succedat, brevis analysis logica
 huius textus est praemittenda. Loquitur totus hic tex-
 tus de iure dioecesano & iurisdictione ecclesiastica episco-
 pi catholici, & omnia praedicata huius subiecti eo rede-
 unt, ut determinetur, quatenus virumque hoc ius, quod
 quilibet episcopus in sua dioecesi ante ortum dissidium
 religionis exercuerat, impofterum exercendum sit. Cum
 vero hoc diuerso modo determinandum erat, pro trium
 casuum diuersitate, hi tres casus a se inuicem distinguun-
 tur. Casus primus est praecipuus, & in eo agitur de iure
 dioecesano & iurisdictione ecclesiastica cum omnibus suis
 subditis episcopi catholici in sua dioecesi, in relatione
 ad A. C. dominos territoriales eorumque subditos euange-
 licos, quorum pertinent verba: *Ius dioecesanum -- de-
 nunciationem.*

Secundus casus agit de iurisdictione ecclesiastica epif-
 copi in relatione ad dominos territoriales catholicos in ge-
 nere,

22 Cap. II. de imperii sacri statuum protestantium

nerē, siue sint laici, siue clerici, eorumque subditos euangelicos, in verbis: *Catholicorum -- repugnans.*

Tertius casus concernit tam iurisdictionem ecclesiasticam, quam etiam ius dioecesanum episcopi dioeceseos in relatione ad dominum territorialem euangelicum & subditos catholicos, eumque sistant verba: *Eodem etiam -- saluum esto.*

Mitto casum tertium, quippe de quo in propositione demonstranda non loquor, sicque vltior analysis ad casum primum & secundum tantum dirigenda.

Continent vero verba casum primum respicientia
a) regulam, in verbis: *Ius dioecesanum -- se contineat.*
b) exceptionem, in verbis: *ad consequendos -- denunciationem.* Verba quae regulam sistant, continent propositionem duplicem. En primam.

Ius dioecesanum &c. suspensa esto.

En secundam:

Ius dioecesanum & iurisdictione ecclesiastica intra terminos territorii cuiusque se contineat.

Quod vero attinet verba, quae casum secundum continent decisum, non nisi vnica propositio & quidem haec:

Catholicorum A. C. addicti status provinciales & subditi, qui anno 1624. ecclesiasticam iurisdictionem agnouerunt, in his casibus modo dictae iurisdictioni subsint, qui A. C. nullatenus concernunt.

quae per adiectam limitationem:

modo ipsis occasione processus nihil iniungatur A. C. vel conscientiae repugnans,

vltius determinata, in his obuia est.

Hac

Hac breui analysi huius textus praemissa, facile patebit, eum probare propositionem probandam. Cum vero ea duplicem propositionem contineat, quarum altera & quidem prior, negatiua, altera vero, & quidem posterior, adfirmatiua est, de qualibet sigillatim agendum, & quidem de posteriori, quae affirmatiua est, initium faciendo; cumque haec duo membra contineat, ea itidem in probatione distinguenda. Primum adfirmatiuae propositionis membrum itaque quod attinet, ipsa verba textus probant, ius dioecesanum & totam iurisdictionem ecclesiasticam, sicque totum imperium hierarchicum, quatenus illud habent episcopi, vsque ad amicabilem compositionem diffidii religionis, suspensum esse contra A. C. dominos territoriales. At quod haec suspensio a) ad alteram extendenda sit hierarchici imperii speciem, imperium sacrum nempe ipsius Pontificis romani, quodque b) restringenda ad eos subditos A. C. dominorum territorialium, qui sunt euangelici, ipsa verba quidem non probant, sed tamen per rectam eorum interpretationem probari potest. Licet enim, quod attinet extensionem, non valeat argumentum a suspensio imperio sacro episcopali, ad suspensum imperium sacrum papale: nec, verba pacis: *cum omnibus suis speciebus*, imperium papale sub se comprehendere, satis certum sit: ita tamen recte argumentari posse confido: si imperium sacrum episcopi suspensum, & ii, quorum intuitu haec suspensio facta, imperio sacro papali immediate non sunt subiecti, tum omne imperium hierarchicum suspensum. Atqui verum est prius, ergo & posterius. Quod vero attinet restrictionem huius suspensionis, ratione subditorum, ad subditos euangelicos, videtur quidem eam claris verbis textus manifesto contradicere, cum textus generaliter dicat; *eorumque subditos,*
&

& lege non distinguente, nec nostrum sit distinguere. Ast salua res est. Licet enim lex expressis verbis hic non distinguat, tacite tamen distinguit inter subditos catholicos & euangelicos, id quod ex sequentibus verbis patet, in quibus casus tertius proponitur, & quo iure censendi sint A. C. magistratuum catholici subditi determinatur, manifesto indicio, verba casum primum sistentia, quo ad subditos A. C. magistratuum restringenda esse ad eorum subditos euangelicos, licet expressis verbis hanc restrictionem non exprimat. Accedit quod, si haec restrictio non admitteretur, contradictio adesset, dum neminem negaturum esse credam, contradicere sibi, omne imperium sacrum Episcopi catholici quoad dominorum territorialium protestantium subditos omnes esse suspensum, & tamen catholicos subditos, si anno 1624. ecclesiasticam iurisdictionem agnouerunt, eam imposterum agnoscere debere, &, si in dicto anno publicum religionis catholicae exercitium habuerunt, episcoporum ius dioecesanum, quatenus illud exercuerunt, saluum esse debere. Quae cum ita sint, abunde constare credo, de veritate primi membri propositionis adfirmatiuae, quod nimirum imperium hierarchicum Pontificis & episcoporum ecclesiae catholicae, quoad D. T. euangelicos ipsos, eorumque subditos euangelicos, in totum, exeepto vnico casu, quem sistunt verba: *ad consequendos tamen &c.* sit suspensum. Progredior itaque ad membrum secundum propositionis adfirmatiuae, quod nimirum quoad ea ecclesiae protestantium germanicae membra, quae sunt subditi D. T. catholicorum, siue clericorum, siue laicorum, non in totum sit suspensum imperium hierarchicum ecclesiae pontificiae, de cuius veritate ipsa verba textus: *Catholicorum A. C. additi status prouinciales & subditi &c.* me conuin-

uincunt, cum in his verbis in certo casu iurisdictio ecclesiastica, quae pars imperii sacri episcopi catholici est, sit ei reseruata. Sic itaque demonstrata tota propositione affirmatiua, inde per se fuit propositio negatiua, quod nimirum per pacem Westphalicam imperium sacrum hierarchicum, quod in ecclesia pontificia per pontificem & episcopos exercetur, non ita sit extinctum, vt vniuersa ecclesia protestantium germanica ab hoc imperio penitus liberata sit. Est enim hoc ius tantum suspensum, & euangelici subditi catholici D. T. adhuc in certo casu episcopi catholici iurisdictioni ecclesiasticae sunt subiecti (per demonstrata). At enim vero, ius tantum suspensum non est extinctum, & si dantur ecclesiae protestantium membra, quae adhuc agnoscere debent iurisditionem ecclesiasticam episcopi catholici, non vniuersa ecclesia protestantium germanica ab imperio hierarchico ecclesiae pontificiae penitus est liberata.

Scio alios in omnia alia hic abire, & non solum hunc textum aliter resolvere, sed & mecum quoad interpretationem non consentire, inter quos praesertim nominandus est auctor anonymus in libello sub titulo: *Analysis §. §. ius dioecesanum &c. nec non in quibus ciuitatibus &c. Art. 5. Instr. P. W. institu. a. a. I. F. B. W.* quem IACOBVM FRIDERICVM BAADERVM *Württembergensem* esse, probabiliter conicio. Cum vero breuitatis studium non permittat hoc longum iter ingredi, aliorumque opiniones allegare & sub examen vocare; sufficiat me, meas rationes, cur ita potius quam aliter sentiam, in ipso textu iam allegasse.

§. XXIII.

Ecclesia protestantium germanica per subductionem ex parte in totum, ex parte in tantum, factam, se separauit ab De separa-
tionem eccle- protest. ab

eccles. pon- ecclesia pontificia, eaque subductio secundum leges natura-
 rificia eius les iusta est. Ecclesiam germanicam protestantium fuisse
 que iustitia. olim ecclesiae pontificiae partem, sicque imperio hierar-
 chio huius ecclesiae subiectam fuisse, nemo est qui ne-
 scit, nemo qui negat. Quoad eam vero ex post facto im-
 perium hierarchicum ecclesiae pontificiae ex parte in to-
 tum, ex parte in tantum suspensam esse, in §. praec. de-
 monstratum. At enim vero, si pars subiectorum ab im-
 perio eius, cui haecenus subiecti fuerunt, se eximit, sit
 subductio, a dechronisatione distinguenda (ill. Dn. PRAES.
 in Syst. iur. nat. Tom II. §. 910.) & subductione facta se-
 parationem eo ipso fieri per se patet: ecclesia protestan-
 tium germanica per subductionem ex parte in totum, ex
 parte in tantum, factam, se separavit ab ecclesia pontifi-
 cia. *Quod erat primum.*

Est vero secundum LL. naturales subductio toties
 iusta, quoties superior est tyrannus, & in tyrannidem
 sacram degenerasse hierarchiam papalem vel inde patet,
 quod imperium in conscientias sibi sumserit: ergo subdu-
 ctio ecclesiae protestantium secundum LL. naturales iusta
 est. *Quod erat secundum.*

Si itaque haec subductio iam iusta est secundum LL. natu-
 rales, quidni iusta esset secundum principia christianismi?

§. XXIV.

Promissio Imperator & status catholici in pace Westph ecclesiae
 suspensio- protestantium germanicae suspensionem imperii hierarchici
 nis ab im- promittentes, iuste egerunt. Tempore belli tricentis
 peratore & salutem Imp. R. G. & in ea subsistentis ecclesiae pontifi-
 statibus fa- ciae in collisione fuisse, nec aliter hoc bellum componi
 sta non sit potuisse, pacemque I. R. G. reddi, quam suspendendo
 iusto, ad minimum eatenus, quatenus in I. P. W. factum, im-
 perium

perium hierarchicum ecclesiae pontificiae, ex historia factis constat. Imperator itaque & status catholici, in his angustiis suspensionem imperii hierarchici, quoad ecclesiam protestantium germanicam, promittentes, in collisione salutem I. R. G. saluti ecclesiae pontificiae germanicae praerulerunt, & sic, cum hoc legibus conueniat (§. XVIII.), iuste egerunt.

§. XXV.

*Pontifex per protestationes contra pacem Westphal. in De effectu
terpositas, ius suum contra suspensionem in hac pace factam protestatio-
non conseruauit.* Supensio haec enim iusta est (per §. num ponti-
praec.), sicque ius quod habuit Pontifex, & per pacem fic, contra
Westph. amissum, iuste amisit. At enim vero ius, quod P. W.
iuste amissum, per protestationem conseruari nequit, ergo patet verum esse quod erat demonstrandum.

Pontificii quidem obiciunt pactum non posse iniri in praeiudicium tertii, & subsumunt pacem W. in praeiudicium hierarchici imperii Pontificis conclusam, adeoque illam esse pactum illegitimum. Verum enim vero concedimus nullum pactum iniri posse in praeiudicium tertii, sed negamus hanc pacem fuisse conclusam in praeiudicium ecclesiae pontificiae. Nam demonstratum est ecclesiam protestantium se iuste separasse ab ecclesia pontificia, adeoque nullum ius pontificis fuisse hanc separationem impediendi, ergo etiam, non obstante obiectione pontificiorum, verum est theorema.

§. XXVI.

*Imperium sacrum, quod olim penes Imperatorem fuit, De reuiu-
priusquam id clerici acquisiuerunt, per suspensionem impe- scientia im-
ri hierarchici non reuiuificat.* Ius enim quod reuiuiscere perii sacri
debet, supponit, ei adhuc ipsum ius competere, in quo quod olim
reuiuiscere debet, & quod tantum eius exercitium sit su- habuit im-
pensum. At enim vero Imperatoris imperium sacrum est perator.

extinctum (§. XXI.) adeoque ipsum hoc ius actu com-
tere desit, (per definit.), tale ius vero, licet noua acqui-
sitione interueniente iterum de nouo acquiri possit, reui-
uiscere tamen nequit: ergo imperium sacrum imperatoris,
quod ei olim competiit, per suspensionem imperii papalis
non reuiuiscit.

§. XXVII.

An supe- *Superior I. R. G. nec per suspensionem imperii hierar-*
rior I. R. G. *chici in pace W factam, nec alio modo, uouum imperium*
per suspen- *sacrum de nouo acquisiuit.* Ex historia enim constat supe-
sionem in *riorem I. R. G. i. e. Imperatorem & status, tempore P.*
P. W. fa- *W. de eo nequidem sollicitos fuisse, ut nouum imperium*
ctam impe- *sacrum de nouo acquirerent, sicque vel subductum im-*
rium sa- *perium ciuile in sacra, vel potestatem ecclesiasticam, cum*
crum acqui- *imperio summo germaniae ciuili iterum coniungerent,*
suerit. *per consequens non adfuit facta, per quae noui imperii*
sacri de nouo facta adquisitio probari possit. At enim ve-
ro talis noua adquisitio tamen facti est, ergo deficiente
probatione facti est neganda.

§. XXVIII.

D. T. evan- *Per suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificae,*
gelicos iura *D. T. evangelici acquisuerunt quoad ecclesias evangelicas,*
maiestatica *in suis prouinciis subsistentes, iura maiestatica in sacra, seu,*
in sacra ac- *quod idem est, imperii ciuilis sacri partem, quam impe-*
quisiuisse *rium ciuile in sacri capello, quod, facta hac suspensione,*
euincitur. *coexistere incepit imperio ciuili D. T. evangelicorum, seu,*
quod idem est, eorum superioritati territoriali; sicque per
hanc suspensionem singulae ecclesiae evangelicae in territoriis
D. T. evangelicorum subsistentes non sunt ecclesiae liberae
quoad imperium ciuile in sacra factae, licet uniuersa eccl. sa
protestantium germanica per eam libera ecclesia quoad impe-
rium

riam civile in sacra facta sit. Iam ante suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae D. T. omnes, sicque etiam eos qui in protestantium castra reformatione facta transierunt, superioritatem territorialem, hincque imperium quoddam civile, in prouinciis suis habuisse, eique superioritati territoriali iam tum inexistisse imperium civile circa sacra, sicque iura maiestatica circa sacra (§. XIII.), ex principiis iuris publ. I. R. G. hic tanquam cognitum praesuppono. At enim vero, licet iis qua superioribus rerum publicarum specialium I. R. G. abstrahendo a pactis, etiam imperium civile in sacra nouae huius ecclesiae aequalis (§. IX.) comperere debuisset (§. X.), tamen stante adhuc & nondum suspenso imperio hierarchico ecclesiae pontificiae, hoc imperium civile in sacra non poterat non cessare (§. XV.), ita, ut vnicum fundamentum non existentiae imperii civilis in sacra D. T. ante suspensionem imperii hierarchici, fuerit ipsum hoc imperium hierarchicum. Suspenso ergo in totum hoc imperio hierarchico quoad D. T. euangelicos eorumque subditos euangelicos (§. XXII.), sicque sublato vnico impedimento non existentiae imperii civilis in sacra D. T. euangelicorum, non poterat non illud existere, & iam praesistenti superioritati territoriali coexistere incipere. *Quod erat primum.*

Cum itaque, per demonstrata, post suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae, coexistere inceperit superioritati territoriali D. T. euangelicorum imperium civile in sacra ecclesiarum euangelicarum in suis prouinciis subsistentium, singulae hae ecclesiae in sacris D. T. imperio civili in sacra subiectae sunt, & cum D. T. hoc imperium prout ex demonstratione primae partis
pra.

propositionis per se patet, non ut membrum ecclesiae, sed ut dominus territorialis habeat, & is, qua talis consideratus, sit respectu ecclesiarum in territorio subsistentium extraneus, singulae ecclesiae particulares euangelicae, in territoriis D. T. euangelicorum subsistentes, post suspensionem imperio civili in sacra extranei sunt subiectae. Per hanc suspensionem itaque hae ecclesiae non sunt factae liberae ratione imperii civili in sacra (§. VIII.), licet, cum probari nequeat aliquem adesse, cuius imperio in sacra vniuersa ecclesia protestantium germanica subiecta, cum nec superior I. R. G. (§. XXI. XXVI. XXVII.) nec Pontifex (§. XXII.) tales sint, tertium vero non adesse per se pateat, vniuersa ecclesia protestantium germanica per eam quoad imperium civile in sacra ecclesia libera facta sit, *Quod erat secundum.*

§. XXIX.

Quid ecclesia protestantium germ. per suspensionem hanc acquisierit?

Per suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae, ecclesia protestantium germanica acquisiuit potestatem ecclesiasticam. Cum ecclesia protestantium adhuc esset pars hierarchiae, potestas ecclesiastica ei comperere haud poterat, quippe quae inerat imperio hierarchico, eiusque pars erat (§. XIII.). Cum vero, reformatione orta, ecclesia protestantium se separaret ab ecclesia pontificia (§. XX.), sicque noua ecclesia orta, & posita ecclesia ponatur potestas ecclesiastica (§. III.), orta est noua potestas ecclesiastica, ecclesiae protestantium potestas ecclesiastica nimirum. Ast antequam bellum per pacem compositum & in pace imperium hierarchicum ecclesiae pontificiae suspensum, haec separatio nondum consummata erat, sicque nec noua potestas ecclesiastica nouae ecclesiae protestantium plene ab ea acquisita erat, cum imperium hierarchicum

cum ecclesiae pontificiae adhuc obstaret. Postquam vero tandem separatio ecclesiae protestantium consummata, & suspensio imperii hierarchici facta, sicque obstaculum remotum, ecclesia protestantium potestatis ecclesiasticae particeps facta, & per consequens eam acquisiuit.

§. XXX.

Tempore reformationis D. T. euangelici ecclesiarum Lemna hi-
euangelicarum suorum territoriorum potestatem ecclesia- storicum de
sticam sibi sumserunt, &, tantum abest ecclesias contradi- translatio-
xiffe, & se opposuisse, vt potius adint exempla ecclesia- ne pot. ec-
rum, quae, vt hoc fiat, oprarunt & petierunt. cles.

Qui probationem huius propositionis historicae deesse hic
miratur, legat velim quae in scholio ad §. XX. iam dicta sunt.

§. XXXI.

Domini territoriales euangelici acquisuerunt, non qui- De acqui-
dem per suspensionem imperii hierarchici, ast tamen ea ad- tione pot.
miniculante potestatem ecclesiasticam ecclesiarum euangeli- eccl. a D. T.
carum in suis territoriis subsistentium, vel, quod idem est, euang. fa-
earum iura collegialia. Cum enim tempore reformationis, cta.
sicque in ipso ortu potestatis ecclesiasticae ecclesiae prote-
stantium, D. T. euangelici sibi sumerent eam, tacuerunt
ecclesiae (§. praec.). Si vero hoc silentium non inuoluit
tacitum consensum ecclesiarum de transferendo hoc iure,
nescio sane quale silentium tacitum consensum inuoluat.
Et sic probata translatione, acquisiuisse hoc ius D. T. euan-
gelicos dubio caret. Quod erat primum.

Hoc vero non quidem per suspensionem imperii hie-
rarchici, ast tamen ea adminiculante, factum esse, partim
inde patet, quod, iuxta demonstrata, acquisitio per trans-
latio;

lationem ecclesiae facta: partim vero inde, quod, nisi suspensio haec facta fuisset, non acquisuissent ecclesiae potestatem ecclesiasticam, (per demonstrationem §. XXVIII.) sicque nec eam transferre potuissent. *Quod erat secundum.*

Sunt, qui propugnant, expressam translationem iurium collegialium ab ecclesia in principem factam probari posse; sed mea hic non interest, an translatio expressa probari possit, an vero non. Quam ob rem controversiam S. R. PFAFFII aliorumque cum ICRO consummatissimo L. B. de CRAMER meam non facio. Nimirum Perill. L. B. de CRAMER voluit probare in *dissert. de iure circa sacra collegiali & maiestatico* §. 67. omnia collegialia iura statuum protestantium fluere ex pacto expresso cum subditis inito, sed an actu probauerit talem expressam delationem omnium ecclesiarum protestantium, alia est quaestio. Ego persuasus sum Virum Perill. non vendidisse hanc delationem ecclesiae cuiusdam particularis pro vniuersali. Caeteram, quod sufficiat translatio tacita ad exercitium horum iurium, in aprico est. Notatu digna sunt, quae Iuliae Carolinae decus Illustr. PERTSCHIVS, Praeceptor ad cineres vsque colendus in *Elem. iur. can. P. I. §. 90. & 91.* docet: vt & quae Consult. Dn. WIESENHAVERN in pererudito opere cui inscripsit: *Grundsätze des allgemeinen und besondern Kirchenrechts der protestirenden in Teutschland, P. I. C. 5. §. 11.* in medium profert. Ibi enim dicit Vir doctissimus: *Wir sind übrigens der Meinung, daß es gar nicht nöthig sey, die ausdrückliche Übertragung zu beweisen. Es kan genug seyn, daß nach dem Zeugniss der Schriftsteller die Landes-Hoheit sich der Rechte angemisset, und die Gemeinden keinen Einspruch gethan, folglich die Verwaltung consensu tacito der weltlichen Obrigkeit anvertrauet worden.* Videtur quidem Consult. Dn. WIESENHAVERN in his verbis dixisse: quod Principes vi superioritatis territorialis haec iura sibi arrogauerint. Cum vero palmaria thesis huius disputationis sit, vt demonstrem, imperium sacrum D. T. euangelicorum iis non competere vi superioritatis territorialis, hanc locutionem non meam facio.

§. XXXII.

Imperium hierarchicum ecclesiae pontificiae duas iura mere habere species, *imperium papale* nimirum, & *imperium papalia & episcopale*, satis notum est. Singula iura in imperio papali contenta vero *iura papalia*, & singula iura in imperio episcopali contenta *iura episcopalia* appellantur. Inter haec tam papalia quam episcopalia iura alia talia sunt, quae ex natura sacri imperii, nimirum potestatis ecclesiasticae & imperii civilis in sacra, fluunt; alia talia non sunt, veluti quae solis pactis, aut legi cuidam positivae originem debent. Posteriora haec iura appello *iura mere papalia*, & *iura mere episcopalia*.

§. XXXIII.

D. T. evangelici per suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae acquisiverunt, quoad ecclesias evangelicas in suis territoriis subsistentes, *iura mere papalia & mere episcopalia*, quatenus ea in his ecclesiis locum habere possunt. Facta suspensione imperii hierarchici ecclesiae pontificiae, sicque etiam iurium mere papalium & mere episcopali-um, quoad subditos evangelicos D. T. evangelicorum, aut haec iura quiescunt, sicque suspensio extinctiva fuit, aut exercitium eorum in alios est translatum, sicque suspensio translativa fuit. Quiescere haec iura verum quidem est, quoad ea mere papalia & mere episcopalia iura, quae, ob magnam diversitatem, quae est tam quoad ipsa religionis principia, quam etiam quoad internum statum, inter ecclesiam pontificiam & protestantium, locum habere posse impossibile est: at quoad reliqua falsum esse, ita probo: ex natura iuris suspensi quidem per se non fuit illud interim, dum suspensum est ratione huius, etiam co-
E

De acquisitione iurium mere papalium & episcopali-um a D. T. evangelicis facta.

re,

re, sed potius utrumque possibile est, tam illud quiescere, quam alium illud interim exercere: & prout per naturam suspensi iuris hoc nondum determinatur, ita & in ipsis verbis P. W. hoc non determinatum, quippe quae sancit, *suspensa est*, nec determinat quid durante suspensione iustum esse debeat, an nimirum quiescere debeat, an vero ab aliis exerceri possit ius suspensum. Cum vero, quicquid ex legis verbis determinari nequit, aliunde determinandum sit, faciam periculum aliunde hoc determinandi. Ponamus itaque pacis verba ita intelligenda esse, quod haec iura quiescere debeant, tum, posito hoc sensu, ecclesiae acquisivissent immunitatem, licet interimisticam, quod haec iura, cum tamen nec eam quaesiverint, nec alios eam eorum nomine acquisivisse probari possit. At enim vero, his positis circumstantis immunitatem his ecclesiis tribuere absurdum esset: ergo facta suspensio, quoad ea mere papalia & mere episcopalia iura, quae in ecclesiis euangelicis locum habere possunt, pro suspensiva haberi nequit, & per consequens translativa est. Hanc translationem vero factam esse in D. T. euangelicos, tam inde pater, quod nemo alius, praeter hos, allegari possit: quam etiam ex eo fluit, quoniam hi sunt illi, qui contraxerunt imperii hierarchici ulteriori exercitio, & tandem eo perduxerunt, hanc suspensionem factam esse.

Notum est STRYKIVM in Diss. de iure papali principum euangelicorum ex instituto probare voluisse, principes euangelicos esse Papas in suis territoriis, & hanc esse naturam & indolem totius imperii sacri eorum, quod sit ius papale, cum illo tamen temperamento exercendum, quod euangelicae religionis principia suppeditant. Non quidem ego in omnibus subscribo huic sententiae STRYKII, aut quoad ea iura in imperio papali contenta, quae mere papalia sunt, sententiae eius subscribo. Licet vero

vero eatenus STRYKII sententiam defendam, tamen probationem, qua vltus est, non sufficere credo, quippe quae nec in genere probat quod probandum erat, nec in specie hanc thesin. Prouocat nimirum in *Cap. II §. 9.* qui locus is est in quo sententiam suam ex instituto probare voluit, ad verba *§. ius dioecese.* I. P. satis nota & supra (§. 22.) iam obuia: *Et intra terminos territorii cuiusque ius dioeceseanum & iurisdictio ecclesiastica se continet*, putans, pacifcentes hic loqui de territorio principis euangelici, in quo tamen egregie fallitur. Certissimum enim est, licet breuitatis studium & temporis angustia non permittant probationem addere, hunc locum intelligendum esse de territorio episcopi catholici, & quidem, quando dicitur ultra eius terminos non esse extendendum ius dioeceseanum & iurisdictionem ecclesiasticam, hoc intelligendum esse relatiue, nimirum in relatione ad D. T. euangelicos eorumque subditos enangelicos in dioecesi eiusdem episcopi subsistentes.

§. XXXIV.

Licet non per suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae, tamen per pacem Westphalicam & occasione reformationis, D. T. euangelici acquisuerant ius primarium precum in suis territoriis, si Imperator a 1624. d. 1. Ian. eas non exercuit. In I. P. Art. V. §. 26. conuentum est: In quibuscunque foundationibus mediatis a. 1624. d. 1. Ian. S. C. Maestas primarias preces exercuit, exerceat eas & impofterum. Ergo, vbi non exercuit dicto tempore, nec impofterum eas exercere potest Imperator. Quae cum ita sint, aut in foundationibus mediatis vbi non exercere potest amplius Imperator ius primarium precum cessat in totum hoc ius, aut alius illud acquisiuit. Prius falsum esse eodem modo demonstrari potest, quo in demonstr. §. praec. iura mere papalia & mere episcopalia non quiescere demonstratum est. Ergo verum est posterius, nimirum

De iure primarium precum D. T. euangelicorum.

mirum ius primiarum precum ibi, vbi Imperator dicto tempore non exercuit, non plane cessare. *Quod erat primum.*

Quod vero D. T. euangelicus sit is in quem hoc ius translatum, inde patet, quoniam in D. T. euangelicorum fauorem & ad eorum instantiam ita conuentum est in pace Westphalica, reliquis statibus Imperatori nullum controuersiam propter ius primiarum precum mouentibus. *Quod erat secundum.*

Ex variis quidem fundamentis D. T. competere potest ius primiarum precum, ast reliqua fundamenta, praeter hoc cessans nimirum ius primiarum precum Imperatoris, non sunt generalia fundamenta, hincque ex iis non colligit D. T. euangelico competit ius primiarum precum. Ceterum possem quidem varia de hoc iure primarium precum D. T. addere, ast, ne actum agam, remitto B. L. ad Fridericianae decus, Praeceptorem meum nemini secundum, *Illustr. Du PRAES in Observ. von dem wahren Gründen des Rechts des Landesherren bey den mittelbaren Stiftern in ihren Ländern diurnis Hallensibus de An. 1750. n. 3. & 4. inserta.*

§. XXXV.

An D. T. euangelici imperium e rea sacra amiserint. *D. T. euangelici imperium ciuile circa sacra sicque iura maiestatica circa sacra, quae omnes D. T. iam ante tempora reformationis & conclusae pacis religiosae & Westphalicae tempora habuerunt, non amiserunt, licet limites huius iuris per pacem Westphalicam passim determinati sint. Quod non admiserint D. T. euangelici imperium ciuile circa sacra, sicque iura maiestatica circa sacra (§. XIII.), quae iam ante reformationem & conclusae pacis relig. & Westphal. tempora habuisse hodie nemo amplius dubitat, est talis negatiua propositio, quae probari nequit, sicque tandem pro vera habenda, donec amissio a negante probari possit,*

possit, quam nemo probabit vnquam. Quod erat primum.

Quod vero imperii circa sacra limites per pacem Westphalicam passim determinati sint, vel inde pater, quod iuris reformandi, quippe quod huius imperii ciuilibis sacri pars est (§. VII.), in Art. V. §. 34. seqq. Instr. P. limites determinati sint. Quod erat secundum.

§. XXXVI.

Imperium sacrum statuum protestantium seu D. T. euan- Imperium
gelicorum Imp. R. G. est, in sensu latiori sumtum, impe- sacrum sta-
rium eorum sacra externa subditorum concernens. tuum pro-
test. quid in

Scio magis receptum esse terminum: *ius circa sacra princi-* test. quid in
pis euangelici. Scio etiam communem loquendi usum non esse de significatu
ferendum. Ast scio etiam limitationem: *non temere.* Spero vero latiori sit?
quemlibet, qui totum nexum huius scripti perspicit, facile esse
concessurum, me non temere alium terminum, qui tamen non
plane insolitus est, adhibuisse.

§. XXXVIII.

Imperium sacrum D. T. euangelicorum seu statuum & quae iura
protestantium, quoad ec. lesias euangelicas in territorio sub sub se con-
sistentes, in sensu latiori sumtum continet 1) imperium ci- tineat?
uile circa sacra seu iura maiestatica circa sacra; 2) imperium
ciuile in sacra seu iura maiestatica in sacra; 3) potestatem
ecclesiasticam, seu iura sacra collegialia; 4) iura mere pa-
palia & mere episcopalia, dicto §. XXXIII. modo; 5) ius
primariarum praerog. dicto §. XXXIV. modo. Primam
imperii sacri speciem D. T. euangelici enim nunquam
amiserunt (§. XXXV.), quatuor reliqua iura vero acqui-
suerunt (§. XXVIII. XXXI. XXXIII. XXXIV.).

Notandum imperium sacrum D. T. euangelicorum differre
pro ecclesiae in territorio subsistentis diuersitate, quae est aut euan-
gelica, aut catholica, aut iudaica. Ex ipsa propositione vero pa-
ter,

ret, me hic tantum loqui de casu primo. Iam itaque de secundo & tertio casu etiam agendum esset. at & haec theoria tam diffusata est, ut eam hic simul tradere non liceat. Postquam itaque hucusque imperium sacrum statuum protestantium consideravi in relatione ad ecclesiam euangelicam ei subiectam, iam etiam, ut nihil praetermittam, quod eo facit, ut natura & indoles huius imperii, ratione ecclesiarum euangelicarum, penitus perspici possit, illud adhuc considerandum erit: 1) in relatione ad imperia summa quae in Imp. R. G. exercentur, & 2) in relatione ad ipsam superioritatem territorialem.

§. XXXVIII.

Imp. sacra
stat. protest.
in sensu spe-
ciali quid sit
& quae iura
contineat.

Imperium sacrum statuum protestantium in specie seu proprie sic dictum, id imperium eorum appello, quod ipsa sacra externa subditorum concernit: sicque hoc imperium, quoad ecclesias euangelicos in territorio subsistentes, continet non nisi quatuor posteriora iura ex his, quae totum imperium hoc in sensu latiori sic dictum secundum §. praec. continet, nec ad id in hoc significato pertinet imperium civile circa sacra.

Notum est alios ius reformandi ad imperium sacrum statuum protestantium, seu, ut aiunt, ius principis euangelici circa sacra, referre, alios vero non. Haec controuersia vero non tantum ius reformandi, reuera totum imperium circa sacra, ad quod pertinet ius reformandi, concernit. Quo iure enim hoc negatur aut affirmatur de iure reformandi, eodem iure de toto imperio circa sacra affirmandum vel negandum. Ad euitandam itaque omnem logomachiam, & ut breuibus mentem meam exprimere possim, distinguere consultum esse credidi, inter imperium sacrum statuum protestantium in sensu latiori (§. XXXVI.) definitum, & in sensu strictiori. Secundum priorem significatum itaque concedo, secundum posteriorem vero nego, ius reformandi, immo totum imperium circa sacra, esse partem imperii huius sacri de quo ago. Ceterum in genere notandum, me in sequentibus semper loqui de imperio sacro statuum protestantium in proprio & stri-

strictiori significatu. Esse enim imperium sacrum statuum protestantium in latiori significatu, quod imperium circa sacra in eo contentum, vel, quod idem est, quoad iura maiestatica circa sacra, partem superioritatis territorialis & dependens imperium, amabus concedo.

§. XXXIX.

Imperium sacrum statuum protestantium est independens ab imperio civili summo superioris Imp. Rom. Germ. Ex §§. XXVIII. XXXI. XXXIII. XXXIV. in quibus ostensum, quomodo singula iura, in hoc imperio sacro contenta (§. praeced.), acquisita, patet, omnia acquisita esse per pacem Westphalicam & per suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae, aut ad minimum ea administrante. At enim vero superior Imp. Rom. G. iam ante hanc suspensionem factam amiserat imperium sacrum (§. XXI.), sicque iam ante eam nec inerat, nec coexistebat imperio civili summo germaniae imperium sacrum, si discesseris ab illo imperio sacro, quod, cum ecclesia in hierarchiam degeneraret, secundum (§. XX.) remanebat. Si itaque imperium sacrum statuum protest. dependent esset ab imperio civili summo superioris Imp. R. G. illud aut ab imperii sacri partibus quae amissae ante ortum ecclesiae evangelicae, aut ab iis quae noviter post suspensionem acquisitae, aut ab iis quae semper remanserunt penes superiorem Imp. Rom. G. dependens esse, necesse est. Primum falsum est, cum amissum imperium sacrum extinctum sit (§. XXI.), & non reuiuixerit orta ecclesia protestantium, factaque imperii hierarchici suspensione (§. XXVI.); sicque adhuc non ens sit, cuius nulla sunt praedicata. Secundum etiam falsum est, cum orta ecclesia prot. & suspensione imperii hierarchici ecclesiae pontificiae facta, nouum impe-

Independencia imperii sacri stat protest. ratione
1) imperii civ. summi germanici,

imperium sacrum a superiore Imp. R. G. nouiter non acquisitum (§. XXVII.); hincque sic iterum ponatur imperium, quod non existit, & per consequens & hoc in casu dependentia cesset. Sed & tertium falsum est. Si enim a retenta parte imperii sacri dependens esset imperium sacrum statuum protestantium, aut a paucis illis reliquiis imperii in sacra dependens esset, aut ab imperio ciuili circa sacra (§. XX.). Prius iterum falsum esset cuiuslibet statum patebit, qui reliquas has sibi in memoriam reuocat. A iure imperatoris concedendi diploma uitalitii (*Panis-Brieff*) enim non dependet: sed nec a iure primariorum precum dependens esse, quisquam affirmabit, & ita porro. Nec minus posterius falsum esse inde patet, quod ab imperio *circa sacra*, sicque ab imperio quod non concernit *ipsa* sacra (§. VII.), imperium *in* sacra, sicque imperium quod concernit *ipsa* sacra, dependere impossibile sit, imperium sacrum statuum protestantium, de quo loquor (Sch. ad §. XXXVIII.), uero, sit imperium in ipsa sacra (§. cit.). Quae cum ita sint, demonstratum est, quod erat demonstrandum.

§. XL.

a) imp. hierarchici eccl. pontif

Imperium sacrum statuum protestantium est independens ab imperio hierarchico ecclesiae pontificiae, sicque a papali & episcopali imperio. Est enim hoc imperium quoad status protestantes iussum (§. XXII.), sicque quoad eorum imperium sacrum nullum amplius effectum habere potest. Ergo nec eum, quod ab eo, & cum id contineat papale & episcopale imperium (§. XXXII.), a papali & episcopali imperio, dependens esse possit. Ergo est ab eo independens.

§. XLI.

§. XLI.

Imperium sacrum statuum imperii protestantium a & 3) alio- nullius hominis in hoc mundo imperio dependens est, sicque ratione aliorum hominum plane independens est. Nec enim dependens est ab impetio summo ciuili superioris I. R. G. (§. XXXIX.): nec dependens est ab imperio hierarchico ecclesiae pontificiae, hoc est, papali seu episcopali imperio (§. XL.): nec etiam dependens est a Regis Galliae, Snaeciae, Daniae, aut alius cuiusdam superioris imperio, quod per se patet. Ergo a nullius hominis imperio dependens, & per consequens ratione aliorum hominum plane independens est.

Et sic eniſta est independētia imperii ſacri ſtatuum proteſtanti- um. Theſis ipſa non eſt noua, & ex inſtituto ciuincere eam ſibi proſouit B. HELFERICHVS in Diſſ. de independētia iuris cir- ca ſacra ſtatuum ordinumque imperii germanici euangel. Tu L. B. legas uelim hoc ſcriptum & quae alii de eodem themate ſcri- pſerunt, & tum iudica, an eramben bis coſtam appoſuerim.

§. XLII.

Imperium sacrum statuum protestantium non est pars Imper. sacri superioritatis territorialis, sed potius superioritati territoriali stat. protest. tantum tantum coexistit, & hoc est praeci non est pars illius superioritati territoriali coexistat imperium sacrum cui ecclesiae euangelicae in territorio subsistentes subiectae sunt, huius superioritati territoriali uero non coexistat tale imperium sacrum, cui ecclesiae catholicae in territorio subsistentes subiectae. Licet controuerſum ſit quomodo, & quo tempore, orta ſit ſuperioritas territorialis imperii ordinum, in eo tamen conueniunt omnes, tempore reformationis & antequam ſuſpenſio imperii hierarchici facta, iam exiſtiſſe eam. At enim uero ſingula illa iura, quae coniunctim

F

con-

constituunt imperium sacrum statuum protestantium (§. XXXVIII.), postea demum orta esse, & per consequens, & ipsum hoc imperium sacrum postea demum ortum esse, ex ipsis demonstrationibus per quas §. XXVIII. XXXI. XXXIII. XXXIV. acquisitio euicta est, abunde patet. Constat porro ex modo cit. §§. singula haec iura, quae coniunctim imperium sacrum D. T. euangelicorum constituunt, non ex S. T. orta, sed potius per suspensionem imperii hierarchici, aut ad minimum ea adminiculante, & quod in specie ius primariarum precum attinet, ex sublatō imperatoris iure, acquisita esse. Nec minus constat hoc imperium sacrum esse imperium independens (§. XL.), cum S. T. sit dependens imperium. Iam vero ius quod ortum post S. T. ita ut ex ea non fluat, nec prout ea, dependens, sed potius independens est, pro parte S. T. haberi nequit; hincque nec imperium sacrum stat. protest. quod tale ius est per demonstr. sed potius, cum tamen simul S. T. quae ab hoc imperio plane diuersum imperium est, statibus protestantibus competat, superioritati territoriali tantum coexistit. *Quod erat primum.*

Cum vero principi catholico tale imperium sacrum, quale est imperium sacrum principis euangelici, ratione subditorum catholicorum (nam ratione euangelicorum in omnia alia ab eo) per principia iuris publ. eccles. pontif. non competat: hoc imperium sacrum est praecipuum principis euangelici ante principem catholicum. *Quod erat secundum.*

Quae cum ita sint, superioritas territorialis in se quidem pro religionis D. T. diuersitate non differt: est tamen, quoad imperium sacrum coexistens, magna pro religionis diuersitate obtinet differentia. Patet porro, si de D. T. euangelici S. T. sermo est, non dicendum esse eam continere partim iura in sacris, partim

tim in profanis: sed potius dicendum esse, imperium civile, quod D. T. E competit in suis territoriis, duas partes habere, nimirum 1) superioritatem territorialem; 2) imperium sacrum; hocque differre iterum pro ecclesiarum in territorio subsistentium secundum religionem diuersitate. Vid. Schol. ad §. XXXVII.

§. XLIII.

Quae de natura & indole imperii sacri statuum protest. dicta sunt, non quidem per expressa verba legis cuiusdam fundamentalis I. R. G. praesertim I. P. confirmari possunt: ast tamen nullus textus in his legibus obuius iis, quae dicta sunt, contrarius, & fluunt omnia ex art V. §. 48. & 26. I. P. De primi & secundi huius propositionis membri veritate ego quidem neminem conuincere possum, sed potius quilibet se ipsum de ea conuincere debet & potest, legendo & scrutando leges imperii fundamentales. Ast, quod tamen, quae de natura & indole imperii sacri statuum protestantium dicta sunt, fluunt ex artic. V. §. 48. & 26. I. P. ex nexu omnium §§. subsequantium. §. XXII. cum eo & ex ipso §. XXXIV. patet.

Monendum hoc fuit in gratiam infirmorum & incredulorum qui, si non ubique legis verba vident, non ius constitutum sed constituendum tradi, alta voce clamant. In prouerbum abiit dudum in scholis Ictorum: *Legem quaerere, ubi adest ratio naturalis, infirmitas intellectus est.* Ego quidem non credo hoc brocardicum esse verum, sed, cum huius loci non sit rationes cur hoc non credam allegare, cathedrae reseruo eas, si quis hoc credit, exponere: ast tamen hoc credo, infirmitatem intellectus esse legem (nimirum positam) quaerere, & praesertim ipsa verba si plane nulla extat. Sed redeamus ad magis seria. Dixi nullum textum obstantem allegari posse, & tamen pro defendenda sententia, meae e diametro contraria, esse nimirum imperium sacrum statuum protestantium partem superioritatis territorialis, textus ex I. P. desumpti allegari solent. Ast, non sufficit textus allegari posse, sed quaeritur an obstant. Praecipuus textus, quem obui-

ciunt, hic est: *Singuli Electores &c. in antiquis suis iuribus, praerogatiuis, liberate, priuilegiis libero iuris territorialis, tam in ecclesiasticis, quam politicis exercitio - - - ita stabiliti firmati- que sunt, ut a nullo unquam sub quocunque praetextu de facto turbari possint vel debeant, I. P. Osnab. art. VIII, §. 1* Sic itaque argumentantur. Si P. W. confirmat statuum ius territoriale in ecclesiasticis, imperium sacrum statuum protestantium est pars superioritatis territorialis. Atqui verum est prius, ergo & posterius. Concedo prius & nego consequentiam. Quid enim, quaeso, hic est ius territoriale? Est, nisi me omnia fallunt, ius quod D. T. in territorio suo competit. Nonne vero D. T. in territorio suo ius competere potest, quod non pars est superioritatis territorialis? Sed quid, si negaret quis datam definitionem iuris territorialis veram esse, & menti paciscentium conuenire? Possem quidem veram esse probare, at, ut breuius me expediam, in eius gratiam sic respondeo. Ponamus per ius territoriale hic intelligi ius fluens ex superioritate territoriali, tum tamen textus, non nisi de eo iure territoriali in ecclesiasticis intelligendus esset, quod a) omnibus statibus competit; cum lex loquatur de omnibus statibus: & quod b) antiquum ius est, iam ante pacem Westphal. acquisitum & tantum confirmandum, non de nouo stabilendum, cum lex loquatur de antiquis iuribus, praerogatiuis &c. & addit: *stabiliti firmati- que sunt*. Iam dic fodes, cui iuri territoriali in ecclesiasticis competunt haec attributa? Nulli sane quam imperio civili circa sacra & eo pertinenti iuri reformandi. At imperium civile circa sacra esse partem superioritatis territorialis & ex ea fluere, ut eius competere, ei inexistere, concedo, de eo vero non loquor, vid. Schol. ad §. XXXVIII.

§. XLIV.

Et sic ductae sunt primae lineae systematis, de imperio sacro statuum protestantium I. R. G. quod, sine pro nouo, siue pro diu cognito habeas, mihi perinde est; modo de veritate non dubites. Iam duo peragenda superessent, nimirum 1) singula iura in hoc imperio sacro secundum (§. XXXVIII.) contenta, essent ulterius euoluenda, & conclu-

clusiones ex principiis stabilitis cogendae. 2) Imperium hoc non esse tale, pro quo illud venditari solet, veluti non esse *christocraticum*, non *papale*, non *episcopale*, non *territoriale*, non *collegiale*, non *ex parte territoriale ex parte vero collegiale* demonstrandum. Ast abrumpendum filum cum, iam stans pede vno in itinere, ex hac academia ad patrios lares reuersurus, vasa conclamanda sint, & sic vitae academicae, dicendi causa haecenus peractae, & huic specimini simul imponendus.

DOCTISSIMO
D. DOMINO AVCTORI
HUIUS DISSERTATIONIS
PRAESES.

Conscripsisti Cl. Dn. MADIHN hanc dissertationem, eamque publicae luci exposuisti, eo fine, vt edas eruditionis TVAE specimen. Laudabilis sane sis. Ego etiam conuictus sum TE finem, quem TIBI proposuisti, adsequutum esse, hancque TVAM dissertationem verae & solidae eruditionis specimen esse, de quo TIBI gratulor ex animo. Ast, si vis vt canam vt vates, praefagio TIBI, futuros esse multos, qui aliter sentient. Video & audio iam Theologos, ICTos, Historicos & Philosophos frontem contrahentes, & quaeuis dara in TE (forsan & in me, criminis, si Diis placet, socium) enomantes, solius forte Medici stomacho non moto, sed iam, non tam ex artis suae peritia, quam ex artis nostrae docta ignorantia. Non deerunt, crede mihi, *Theologi* qui, TE pro hierarchia pugnare legentes, altum spiritum trahentes, pro non satis orthodoxo, ne quid grauius dicam, TE habebunt. Non deerunt *ICTi* qui, leges & DD. testimonia frustra quaerentes, vbique vero concatenata ratiocinia inuenientes, alta voce clamabunt: *erubescat ICrus sine lege loquens*, per L. 19. C. de Collat. L. 5. C. de repudiis & communem DD. scholam, quae recte cantat: *qui cum lege ambulat, tuto ambulat*. Non deerunt *Historici*, qui pro monstro horrendo, cui lu-
men

men ademptum, habebunt, iuris publici specimen, quod non plus facti
 q am iuris continet, monoculum TE esse, & in tenebris calcere edue-
 cinabunt. Non deerunt *Philosophi*, qui logicae scientiae defectum dole-
 bunt, TE que nec notiones ex venerandae artis regulis rite formasse,
 nec rigorem philosophicum in demonstrando vbique obseruasse, di-
 ctatoria voce enunciabunt. Et quidni tandem ab illis, qui nouellas
 litteras compilant, TIBI est metuendum! Hi, specimine TVO fu-
 gitio oculo perlustrato, allegationes & remissiones ad alia scripta non
 vbique animaduertentes, (nisi forsan, quod tamen non spero, laudes
 eorum vendere aut emendicare placuerit) nulla adhibita diligentia, nec
 erudite conscriptum esse hoc specimen mox iudicabunt, iterumque char-
 tam deperditam esse ingeminabunt. Vae TIBI itaque amicissime Dn.
 MADIHN! Ast confidas velim bonae causae, triumphabit tandem.
 Non deerunt etiam *Theologi cordati*, veritatem amantes. Non deerunt
 etiam *Uti rationales* legem non quaerentes, vbi nulla adest, & non
 auctoritatibus DD. sed rationibus in cathedra pugnandum esse, largien-
 tes. Non deerunt etiam *Historici fideles*, limites inter historiam & iu-
 risprudentiam sancte custodiendos esse, approbantes. Non deerunt
 etiam *Philosophi prudentes*, in omnibus rebus seruandum esse modum,
 & aliud esse scribere in systemate, aliud scribere extra systema, nec
 non ea, quae cuilibet lectori intelligenti, etiam non monito, statim suc-
 currunt, non vbique esse repetenda, admittentes. Erunt vero etiam
 inter eos, qui noua litteraria annunciant, tales, qui, vnicum paragra-
 phum ex propria meditatione scriptum, saepe pius eruditionis sapere,
 quam integra folia ex aliorum scriptis compilata, iudicabunt. Si itaque
 TV, doctissime Dn. MADIHN, non curas, quid sentiar turba, sed
 bonis placuisse TIBI sufficit, perge iudicium plus, quam memoriam ex-
 colere, perge ex propria meditatione scribere potius, quam compilare,
 quae ab aliis iam scripta sunt, & non vanus augur auguro, TE bonorum
 omnium applausum esse meriturum. Faxit SUPREMVVM, TE bonorum
 omnia, NVMEN, vt prout hucusque, ita & impostero omnia
 TIBI ex voto cedant. Et sic TE, cum publico testimonio, quod fue-
 ris in hac Academia ciuis talis, qualem omnes esse opto, & mecum opta-
 bunt omnes boni, dimitto; addens votum, vt mox saluus ruas in ample-
 xus Ill. TVI PARENTIS, cui gratulor de filio ex academiis reduce,
 qui bonis scientiis locupletatus redit. Dabam Halae d. xi. April. MDCCLII.

Halle, Diss., 1751 H (II-Z)

1751 1869
DE
IMPERII SACRI STATVVM
PROTESTANTIVM
IMP. ROM. GERM. 70
VERA NATVRA ET INDOLE.

IN ACADEMIA REGIA FRIDERICIANA,
PRAESIDE
VIRO ILLVSTRI EXCELLENTISSIMO ET CONSVLTISSIMO
D. DANIELE NETTELBLADT,
POTENT. BORVSS. REGI A CONSILIIIS AVLICIS
ET PROFESSORE IVRIS ORDINARIO,
PRAECEPTORE SVO AETATEM COLENDO
DIE XIV. APRILIS MDCCLI.
H. L. Q. C.
P V B L I C E D I S P V T A B I T
A V C T O R
GEORGIVS SAMVEL MADIHN
GVELPHERBYTANVS.

HALAE,
TYPIS HENDELIANIS. (6)